

Araş. Gör. Ayşe KÖME AKPULAT

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyetin Korunması

GİRİŞ

İyiniyet kavramı Türk Sosyal Güvenlik Hukuku'nu düzenleyen mevzuat hükümleri içerisinde açık olarak tanımlanmış değildir. Esas olarak özel hukuk alanında söz konusu olan iyiniyet kavramı, kamu hukukuna giren sosyal sigortalar hukukunda, doktrin görüşlerinde ve yargı kararlarında kendisine yer bulmaktadır.

Bu anlamda çalışma bakımından Türk Sosyal Güvenlik Hukuku'nda iyiniyetin korunduğu hallerin var olup olmadığı ve eğer iyiniyetin korunmasının uygulama alanına giren bir durum var ise bu korumanın ne şekilde sağlandığı konusu önem taşımaktadır.

Oldukça karmaşık olan ve sürekli bir değişim içinde bulunan sosyal güvenlik mevzuatında, sigortalıların sigortalılık durumu, sigorta yardımlarına hak kazanma nitelikleri Sosyal Güvenlik Kurumu'nun uygulamaları ile şekil-

lenmektedir. Kurumun bu uygulamalarında zaman zaman yanlışlıklar ve eksiklikler ortaya çıkmakta ve ilgililer bu hatalar sonucu, hak sahibi oldukları düşüncesi ile elde ettikleri kazanımları kaybetmektedirler. İşte bu anlamda iyiniyet ve dürüstlük kuralının uygulanması son derece etkili ve gerekli olmaktadır. Dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağının etkileri bir başka çalışmanın konusu olduğu için, bu kuralların yansımaları bakımından geniş açıklamalara bu çalışmada yer verilmemiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde iyiniyetin korunması ilkesinin sosyal güvenlik hukukundaki anlamı üzerinde durulmuş ve mevzuat içinde açıkça ve özel olarak yer verilmeyen iyiniyet kavramının hangi araçlarla uygulama alanında kendisine yer bulduğu incelenmiştir. İkinci ve son bölümde ise iyiniyetin korunduğu durumlar değerlendirilerek konuya ilişkin yargı kararları incelenmiştir.

1. SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA İYİNİYET İLKESİ VE GÖRÜNÜMÜ

A. GENEL OLARAK

1. Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyet İlkesinin Anlamı

İyiniyet, günlük dilde kişinin iç dünyasına ait bir kavram olmak özelliğini taşımakla birlikte, “herhangi bir kimse veya konuda hiçbir kötü düşünce beslememe, hüsnüniyet”¹ olarak tanımlanırken; Türk Medeni Kanunu², iyiniyet kenar başlıklı 3. maddesinde iyiniyete dair herhangi bir tanımlama yapmamıştır. Hiç kuşkusuz, maddede düzenlenen iyiniyet kavramı da kişinin iç dünyasına ilişkin bir bilgisizlik yahut bir inanca isabet eder³. Bu açıdan iyiniyet, bütünüyle olmasa da⁴, subjektif bir özellik taşır.

Bir hukuki sonucun doğması için belirli şartların gerçekleşmesi gerekiyorsa, bu şartlardan birinin ya da bir kaçının eksikliği o sonucun hukuk düzeni içinde var olmasına engel olur. Bununla birlikte, bu eksikliğin bilinmemesi ya da bilinmesinin gerekmemesi de hukuki sonucun doğmasına engel olan eksikliği ortadan kaldırmaz. Anılan bu genel kuralın yanında, günlük hayatın ve iş yaşamının güvenliğinin ve devamlılığının sağlanması⁵, kamu yararının gözetilmesi⁶, kişinin yarattığı bir görünüşün sonuçlarına katlanması gerekliliği⁷ gibi ihtiyaç ve düşüncelerle iyiniyete belirli hukuki sonuçların bağlanması zorunluluğu doğmuştur. Önemle belirtelim ki, yalnızca iyiniyetli olmak hukuki eksiklik ve sakatlıkların sonuçlarına karşı korunmak için yeterli değildir. Bunun yanında ayrıca bu korunmanın kanunda öngörülmüş olması ve kişinin belirli bir zamanda iyiniyetli olması gerekir⁸. İşte bu şartların varlığı halinde iyiniyet, “bir hakkın kazanılması için gerekli şartların bulunmamasına veya hakkın geçişini engelleyen hallerin bulunmasına karşın, o hakkın geçerli surette kazanılmasını”⁹ sağlama işlevini görmektedir. Bu işlev iyiniyetin sağladığı tam korumaya ilişkin bir işlevdir. İyiniyet kimi zaman da, hukuki sakatlığa bağlı sonuçları ortadan kaldırmamakta ancak bu sonuçları hafif-

letmektedir. Bu durum sorumluluğun azatılması, zararın tazminini isteme hakkı elde edilmesi gibi sonuçları ortaya çıkarmaktadır¹⁰.

Yukarıda kısaca özelliklerine ve işlevine yer verilen iyiniyet kavramı, hakların kazanılması ve buna bağlı sonuçların meydana gelmesinde etkili olan temel ve genel bir ilke halinde kaleme alındığı MK. m. 3 dışında, Medeni Kanun’un diğer bazı hükümlerinde, Borçlar Kanunu’nda¹¹, Türk Ticaret Kanunu’nda¹² ve İcra İflas Kanunu’nda¹³ yer alan çeşitli hükümlerde de düzenlenmiştir. Bu hükümlerin düzenlediği iyiniyet kavramı ve bunun etkisi, düzenlendiği hukuki ilişkiyle sınırlı bir şekilde karşımıza çıkmaktadır¹⁴. Esasen MK. m. 3 hükmünün öngördüğü sistem de budur. Buradan yola çıkarak söyleyebiliriz ki, kanun koyucu iyiniyetin her zaman ve her koşulda korunmasına yönelik bir amaç içinde değildir. Tam tersine iyiniyet özel ve istisnai durumlarda karşımıza çıkan bir kavramdır. Çalışmamız bakımından önem taşıyan hususlardan birisi de özel ve istisnai durumlara özgü olarak karşımıza çıkan iyiniyet kavramının, sosyal güvenlik hukuku bakımından taşıdığı anlam ve sahip olduğu görünümüdür.

Kamu otoritelerinin sosyal güvenlik sisteminin oluşması ve gelişmesinde etkin rol oynaması, sosyal güvenlik sistemini işleten kurumun bir kamu tüzel kişisi sıfatı taşıması, sigortalılık ilişkisinin yasa gereği kendiliğinden taraf iradelerine bağlı olmaksızın meydana gelmesi, sigortalı ile kurum arasında bir eşitlikten çok, astlık - üstlük ilişkisinin varlığı; sosyal güvenlik hukukunun, kamu hukukuna dâhil bir hukuk dalı olarak gelişmesini sonuçlamıştır¹⁵.

Bununla birlikte, sosyal güvenlik hukukunun bir sözleşme ilişkisi kurması, karşılıklılık esasına dayanması medeni hukuk ve borçlar hukukuna ait ilke ve kuralların sosyal sigorta hukukunda da sıklıkla uygulanmasına olanak tanır¹⁶. Özellikle iyiniyet kuralları ve hakkın kötüye kullanılması yasağı, sosyal güvenlik hukuku kapsamında, doktrin görüşlerinde¹⁷ ve yargı kararlarında¹⁸ sıklıkla kendisine yer bulmaktadır.

İyiniyet kavramının tanımlandığı bir hukuki düzenlemeye Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık

Sigortası Kanunu'nda¹⁹ da yer verilmiş değildir. Hiç kuşkusuz, yukarıda iyiniyetin tanımı, kapsam ve özelliklerine ilişkin verilen bilgiler iyiniyetin sosyal güvenlik hukukundaki anlamı bakımından da söylenebilir. Kanımca sosyal güvenlik hukukunda iyiniyetin korunması; Sosyal Güvenlik Kurumu'nun²⁰ kendi işlemleri ile oluşturduğu görünüşün sonuçlarına katlanması, kamu kurumunun işlemlerine duyulan güven ilkesinin zedelenmemesi ve dolayısıyla kamu yararının gözetilmesi gibi amaçlara hizmet eder.

Çalışmamız sırasında görülmüştür ki, sosyal güvenlik hukuku anlamında kimi zaman, objektif iyiniyet olarak da adlandırılan dürüstlük kuralı ile iyiniyet kavramı iç içe geçmiş, bunlar birbirinin yerine kullanılmış ve incelenmiş; bazen de, uyuşmazlık konusunda açık ve kesin nitelikte bir hukuki düzenleme olmamasına rağmen yargı kararlarında iyiniyeti koruyan sonuçlara ulaşılmıştır²¹. Bu nedenle aşağıda öncelikle sosyal güvenlik hukuku alanında dürüstlük kuralı ve iyiniyet arasındaki ilişki incelenecek, ardından iyiniyet kurallarının yorum ve kıyas yolu ile genişletilip genişletilemeyeceği sorusu üzerinde durulacaktır.

2. Dürüstlük Kuralı ile Arasındaki İlişki Çerçevesinde Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyet İlkesinin Görünümü

Medeni Kanun'un 2. maddesinde hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesinde dürüstlük kuralına uygun davranılması gerektiği belirtilmiş, ardından da bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeninin korumayacağı ifade edilmiştir. Hukuk düzeninin; hakların kapsamını, kullanım şeklini ve şartlarını, ilgili hak bakımından özel olarak düzenlemiş olmasına rağmen, bu haklar bakımından gerçekleşecek hayat olaylarının tümünün önceden öngörülmesinin imkânsız olması, hakların kullanılması bakımından genel bir kural koyulması zorunluluğunu doğurmuştur²². Bu anlamda dürüstlük kuralı kendisine kanunla gönderme yapılmış genel bir kuraldır²³.

Dürüstlük kuralı kişilerin, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken hatta daha

genel bir ifadeyle taraf oldukları hukuki ilişkilerinde; dürüst, namuslu, ahlâklı, diğer kişilerde yarattığı güvenle tutarlı şekilde davranan, makûl ve yaptığı eylemin sonuçlarını bilen orta zekâlı bir kimsenin, benzer olaylardaki davranışı gibi davranmalarını amaçlamaktadır²⁴. Buna göre dürüstlük kuralına uygun bu davranışın belirlenmesinde, toplumda geçerli olan genel ahlâk kuralları, davranışın konusunu oluşturdukları hukuki ilişkilerin anlam ve amaçları, dönemin âdet ve uygulamaları dikkate alınacaktır²⁵. Böylece dürüstlük kuralı, kişilerin yukarıda sayılan nitelikteki davranışları sonucu meydana gelen ve toplum ihtiyaçları ile iş hayatının gereklerine cevap veren, herkesçe benimsenen kuralların bütünü olmak özelliğine sahiptir²⁶.

Bu anlamda dürüstlük kuralı, MK. m.3'te düzenlenen iyiniyet kuralından farklıdır. Esasen zaman zaman her iki kavram için de "iyiniyet" ifadesinin kullanıldığını görmek mümkündür. Ancak bu durum, Eski Medeni Kanun'da hem dürüstlük kuralına ilişkin 2. maddenin hem de iyiniyete ilişkin 3. maddenin "hüsnüniyet" ifadesine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle iki madde arasındaki farkı belirtmek için 2. maddedeki hüsnüniyete "objektif hüsnüniyet"; 3. maddedeki hüsnüniyete de "subjektif hüsnüniyet" denilmiştir. Bu çerçevede, bu adlandırma sırasında da objektif hüsnüniyet, hukuki işlemlerde dürüst davranmayı; subjektif hüsnüniyet bir hukuki etkinin meydana gelmesinde buna ait bir engeli bilmemeyi ve bilebilecek durumda olmamayı ifade etmektedir²⁷. Ancak bu ortak isimlendirme zaman zaman sosyal güvenlik hukuku alanında verilen yargı kararlarında, dürüstlük kuralı ile iyiniyet kavramının birbiri yerine kullanılmasına yol açmıştır²⁸.

Yukarıda yer verildiği gibi²⁹ iyiniyet ancak kanunun iyiniyete bir sonuç bağladığı durumlarda uygulama alanı bulacak olan özel ve istisnai bir kuralken, dürüstlük kuralı her türlü hukuki ilişkiye doğrudan uygulanabilen bir genel kural niteliğindedir. Yine iyiniyet, kişinin iç dünyasına ilişkin bir kavram olduğu için, kişinin subjektif durumunun değerlendirilmesini gerekli kılar³⁰. Buna karşılık dürüstlük kuralı belirli bir davranışı gerektiren ve kişinin dışın-

da oluşmuş çeşitli kurallar bütününe kapsadığından yapılacak değerlendirme objektif bir değerlendirme olacaktır³¹.

Öte yandan bir kimse, hukuka aykırı hareket etme bilinci taşıyorsa bile yani iyiniyetli olsa bile; dürüstlük kuralının bir görünümü olarak hakkın kötüye kullanılmaması ilkesine aykırı davranıyor olabilir. Ya da bütünüyle dürüstlük kuralına uygun hareket etse bile o hakkın kazanılması bakımından kötünüyetli kabul edilebilir³². Gerçekten iyiniyet hukuki sonucun doğması için aranan koşullardan birinin eksikliği halinde var olması gereken, bir başka deyişle adeta koşulların bir parçasıyken, dürüstlük kuralı kişinin ona uygun davranmasını gerektiren genel bir ilke niteliğindedir. Bu nedenle kimi zaman hukuki ilişkinin diğer şartlarının bir parçası olan iyiniyetin eksikliğine rağmen, dürüstlük kuralına uygun davranıldığı kabul edilmesi mümkün olabilir.

leri uzun süre tahsil edip kullanan Kurumun sigortalılığı iptal edip edimleri geri istemesini içeren bu davranışının dürüstlük kuralına uygun olmadığını ifade etmiştir. Yerel mahkeme talebi kabul etse de Yargıtay yerel mahkeme ile aynı görüşü paylaşmamış, ortak müdür ile şirket arasında hizmet sözleşmesinin değil vekâlet sözleşmesinin bulunduğunu ve ödenen primlerin ancak sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iade edilebileceğini belirterek, ilgililerin yapılan sağlık harcamaları nedeniyle Kuruma borçlu olduklarına hükmetmiştir³⁴.

Yargıtay konuyla ilgili olarak vermiş olduğu bir diğer kararında ise, “kanunu bilmemek mazeret sayılmaz.” kuralını sosyal güvenlik hukukunda uygulamamıştır. Yüksek Mahkeme, Kurumun, (Bağ-Kur Kanunu’nun 24. ve 25. maddelerine göre sigortalı sayılmayacağı açık olmasına rağmen) sigortalı olarak tescil ettiği kişinin yaşlılık aylığı talebinde bulunduğu za-

İyiniyetin korunması bakımından yorumu yapılan kanun hükmünün lafzında ve/veya amacında bu korumayı sağlamanın yer alıp almadığına bakmak gerekir.

Doktrinde, sosyal güvenlik hukuku bakımından sigortalının iyiniyetli olmamasının, onun dürüstlük kuralından da yararlandırılmaması sonucunu doğuracağı belirtilmiştir. Örneğin, hiç çalışmadığı halde kendisini Kuruma tescil ettiren ya da çalışma ilişkisi bitmesine rağmen bunu bilerek düzenli olarak primlerini ödemeye devam eden kimsenin sigortalılığı iptal edilebilir³³. Konuya ilişkin olarak bir Yargıtay kararında, bir şirketin kurucu ortağı ve müdürü olan kişi için şirket tüzel kişiliği, SSK’ya prim ödemiş ve bu sürede ortak müdür sağlık yardımlarından da yararlanmış. Daha sonra Kurum, çalışma ilişkisinin vekâlet sözleşmesine dayandığını belirleyip, ortak müdürün sigortalılığını iptal ederek hastalık sigortasından sunmuş olduğu edimlerin bedelini istemiştir. Şirket tüzel kişisi ve ortak müdür de bir başka dava ile yanlış ve yersiz olarak ödenmiş olan primlerinin iadesini isteyerek, ödedikleri prim-

man sigortalılığını iptal ederek yaşlılık aylığı bağlamaması nedeniyle açılmış olan davada; Kurumun yıllarca kişiden primleri tahsil edip nemalarından yararlanmasından, kendi tescil işlemine dayanarak kişide oluşturduğu güven-den bahsederek, ilgilinin sigortalı sayılması ve kendisine yaşlılık aylığı bağlanması gerektiğine hükmetmiştir³⁵. Yargıtay burada Kurumun dürüst davranmadığını ve hakkını kötüye kullandığını ifade etmiş, sigortalının yasaya aykırı olan bu tescil işlemini açıkça bilecek konumda olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Yukarıdaki örnek bakımından eğer kanun hükmünü bilmemenin mazeret sayılmadığı kabul edilse idi, ilgiliden, kanuna göre kendisinin sigortalı olmayacağını bilmesi ve dolayısıyla kendisini Kuruma tescil ettirmemesi ya da yapılan tescil işlemine itiraz etmesi beklenenecekti. Buna rağmen tescil edilip primlerini ödese bile bu durumun tespiti ile birlikte ilgilinin sigorta

ilişkinin sona ermesi gerekecekti. Oysa oldukça karmaşık olan sosyal güvenlik mevzuatında, bireylerden bu mevzuatı bilmelerini beklemek isabetli olmayacaktır. Bununla birlikte kanuna aykırı tescil işlemini bilebilecek durumda olan ve buna rağmen bu duruma göz yuman kimse- nin de kötü niyetli sayılacağı şüphesizdir³⁶.

B. İYİNİYETİN KORUNDUĞU DURUMLARIN YORUM VEYA KIYAS YOLU İLE GENİŞLETİLMESİ MESELESİ

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda, iyiniyet kavramının tanımlandığı, açıkça yer verildiği bir hukuki düzenlemenin bulunmaması ancak bu kavramın doktrin görüşlerinde ve yargı kararlarında kendisine yer bulması nedeniyle, iyiniyetin korunduğu durumların yorum ya da kıyas yolu ile genişletilip genişletilemeyeceği sorusu üzerinde durmak gerekir.

Öncelikle iyiniyetin korunduğu durumların çerçevesinin belirlenmesinde yorum yoluna başvurmak için o konuya ilişkin olarak düzenlenmiş bir kanun hükmünün bulunması gerekir. Zira yorum, bir kanun hükmünün gerçek anlamının ve hukuki kapsamının ne olduğunun araştırılıp tespit edilmesidir³⁷. Böylece iyiniyetin korunması bakımından da yorumu yapılan kanun hükmünün lafzında ve/veya amacında bu korumayı sağlamanın yer alıp almadığına bakmak gerekir³⁸. Eğer korumayı sağlama amacının varlığı sonucuna ulaşırsa hukuki ilişki bakımından iyiniyetin korunması gerekecektir.

Bu noktada çalışmamız bakımından değerlendirilmesi gereken hüküm; 5510 sayılı Kanun'un Kurumca ilgililere fazla ve yersiz yapıldığı tespit edilen ödemeler bakımından bu ödemelerin, ilgililerin kasıtlı, kusurlu davranışlarından doğması ve Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanması ihtimallerinde iade yükümlülüğünün kapsamını ve süresini düzenleyen "Yersiz ödemelerin geri alınması" kenar başlıklı 96. maddesidir. Maddede, ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışlarından bahsedilmiş (m.96/I a bendi), bu maddeye dayanılarak çıkarılan yö-

netmelikte de³⁹ bu kasıt ve kusura örnek olarak; sahte bilgi ve belgelerle sağlık hizmetleri ve diğer haklardan yararlanılması, yardımların, gelir ve aylıkların kesilmesi gerektiği halde kesilmeye yol açacak durumun gizlenmesi belirtilmiştir (m.5).

96. maddenin devamında, Kurumun hatalı işlemlerine yer verilmiş (m. 96/I b bendi) ve yine yönetmelikte, Kurum çalışanlarının kasıtlı, kusurlu davranışı, ihmali, dikkatsizlik ve bilgisizliği Kurumun hatalı işlemlerine örnek olarak sayılmıştır (m.6). Bu hüküm bakımından doktrinde, hükmün yorumlanması yoluyla, Kurumun hatalı işlemi sonucu sigorta yardımlarını iyiniyetli bir şekilde alan ilgililerden bunları geri almanın isabetli olmayacağı ifade edilmiştir⁴⁰. Kanımca da tıpkı sigortalının (veya hak sahiplerinin) kasıtlı ve kusurlu davranışı halinde yapılan yardım ve ödemelerin geri alınması ihtimalini düzenleyen (a) bendi gibi, Kurumca fazla ve yersiz yapılan ödemeler bakımından, yanlış ve yersiz ödeme Kurumun hatasından kaynaklanıyor ve sigortalının Kurumu yanılttığı ve yersiz ödemeyi bilmesi veya bilebilecek durumda olması durumu ispatlanabiliyorsa Kurum sigortalıdan bu ödemeleri geri almalıdır. Aksi takdirde yardım ve ödemeleri iyiniyetle alan sigortalıdan bunları geri almak mümkün olmamalıdır. Maddenin yorumu da buna imkân tanımaktadır.

Konuya aşağıda ayrıntılı olarak yer verileceğinden⁴¹ şimdilik, 96. maddenin yorumu yolu ile sigortalı ve hak sahiplerinin iyiniyetinin, kanunun lafzında ve amacında korunduğunu söylemekle yetinmek uygun bulunmuştur.

İncelenmesi gereken bir diğer nokta da iyiniyetin korunmasının kıyas yolu ile genişletilmesi meselesidir. Yukarıda bir çok kez belirtildiği gibi iyiniyet özel ve istisnai durumlarda ortaya çıkan bir koruma sağlar. Bu nedenledir ki iyiniyeti koruyan hükümlerin etki alanının kıyas yolu ile genişletilebileceğini doğrudan ve tereddütsüz söylemek mümkün değildir⁴².

Her ne kadar yeni hukuk metodolojisinde istisnai niteliğe sahip olan hükümlerin kıyasa uzak olduğu fikrinin, bazı durumlarda aşıldığı haklı olarak belirtilse de⁴³ kamu hukukuna dâhil olan sosyal güvenlik hukuku bakımından

esasen çoğu kez yapılan iyiniyetin korunmasına ilişkin hükümlerin kıyas yolu ile genişletilmesi değil, MK. m. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanılması yasağının uygulanmasıdır.

II. SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA İYİNİYETİN KORUNDUĞU HALLERE GENEL BAKIŞ

A. GENEL OLARAK

Özel ve istisnai durumları kapsayan iyiniyet kavramının, hukuki ilişki bakımından tanımlandığı, açıkça ve özellikle korunduğu bir hukuki düzenlemeye Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nda yer verilmemiştir. Ancak yine de kanun maddelerinin yorumu ile iyiniyetin korunmasının gündeme geldiği alanlar söz konusudur. Konuya ilişkin incelenmesi gereken düzenlemeler; yanlış veya yersiz alındığı tespit edilen primler bakımından bu primlerin hak sahiplerine iade edilmesi ve bunun devamı olarak Kurum tarafından yapılan ödemelerden ve yardımlardan yararlanma şartının yitirilmesi halinde bunun sonuçlarını düzenleyen 89. maddenin III ve IV. fıkraları ile Kurum tarafından yanlış ve yersiz olarak yapılan masrafların ilgililerden geri alınmasını düzenleyen 96. maddedeki hükümdür.

Görüldüğü gibi 89. maddede Kurumun sigortalılardan (veya diğer ilgililerden) yanlış ve yersiz almış olduğu primlerden bahsedilirken, 96. maddede Kurumun sigortalılara (veya diğer ilgililere) yersiz ve yanlış olarak sağlamış olduğu yardım ve ödemelerden söz edilmiştir. Her iki durumda da bu yanlışlık, sigortalıların kasıtlı veya kusurlu bir davranışı nedeniyle olabileceği gibi onların bir kastı ya da kusuru olmaksızın Kurum hatasına dayanabilir.

B. YERSİZ ÖDENEN PRİMLERİN İADESİ BAKIMINDAN İYİNİYETİN KORUNMASI

Primlerin yanlış veya yersiz ödenmesi, işverenin, sigortalının ya da Kurumun eylemi ile

ortaya çıkabilir. Böyle bir ödeme yanlış ya da kasten yapılmış olabilir⁴⁴. Konunun düzenlendiği 89. madde hükmü gereğince, yanlış veya yersiz alındığı tespit edilen bu primler alındığı tarihten on yıl geçmemiş ise hisseleri oranında ilgililerine (işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara veya genel sağlık sigortalısına veya hak sahiplerine) kanuni faizi ile geri verilecektir (f.3).

Esasen Kurum bakımından sebepsiz zenginleşmenin bir görünümü olan⁴⁵, sigortalı ya da diğer ilgililer tarafından yersiz ödenen primlerin iadesinde ve bu iadeye bağlı sonuçlar bakımından iyiniyetin korunup korunmadığının değerlendirilmesi önem taşımaktadır. 5510 sayılı Kanun'un 89. maddesinde Kurumun haksız olarak aldığı primleri kanuni faizi ile birlikte hak sahiplerine geri vermesi düzenlenirken "haksız yahut ahlâka (adaba) mugayir bir maksat istihsalı için verilen bir şeyi istirdada mahal yoktur." hükmü (BK. m.65) esas alınmaktadır.

Madde hükmünde BK. m. 65'in saklı tutulmasının anlamı her halde, gerçek bir çalışması olmadığı halde kâğıt üstünde sigortalı olduğu tespit edilen kişi için ödenen primlerin geri alınmamasıdır⁴⁶. Böylece sadece haksız yahut ahlâka aykırı olarak ödenmiş primler geri verilmeyecek; tarafların hataları ile ödenen primler ise iade edilecektir. Doktrinde BK. m. 65 uyarınca hukuka ve ahlâka aykırı bir amacın sağlanması için, ilgili şeyi veren kimsenin yapılan bu edanın hukuka ve ahlâka aykırı olduğunu bilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁴⁷. Dolayısıyla sigortalı olması mümkün değilken bunu bildiği halde, hiç çalışmayan, sigorta kapsamına girecek bir çalışması olmayan kimse buna rağmen kendisini veya hak sahiplerini sigorta korumasından yararlandırmak için primlerini ödemişse artık ödediği bu primleri hiçbir şekilde geri isteyemeyecektir.

Her ne kadar Kurum bakımından bir sebepsiz zenginleşme var olsa da, Kurumun iyiniyetli sebepsiz zenginleşen olmayacağı açıktır. Zira Kurumun konu üzerindeki hakimiyeti, görev kapsamının değerlendirilmesi; Kurumun hiçbir zaman prim alacaklısı olmadığını bilmemesi ve bilmesi gerekmemesi şartını sağlamasını sonuçlamayacaktır.

Primlerin iadesinde sigortalının haksız bir amaç taşıyıp taşımadığı ayrımı yapılırken, Kurumun sağladığı edimlerin iadesinde bu ayrımın yapılmaması hiç kuşkusuz bir çelişki oluşturmaktadır.

89. maddede karşımıza çıkan bir diğer husus da, Kurumun sigortalıdan yanlış ve yersiz olarak aldığı primleri iade etmesi sonucu; eğer sigortalının çeşitli yardım ve ödemeler bakımından hak sahipliği sona erecekse ve o güne kadar bu yanlış ve yersiz primlere dayanarak Kurumdan bazı edimler elde etmişse, bu edimlerin iadesi sorunu bakımından benimsenen sonuçtur (f. IV). Kanun koyucu burada primleri yersiz olarak ödeyen sigortalının bunları bilerek veya bilmeyerek ödemiş olması bakımından bir ayırım yapmadan, yersiz ödemelerin geri alınmasını düzenleyen 96. madde hükümüne atıf yapmakla yetinmiştir. 96. madde de Kurum tarafından sağlanan edimlerin iadesi konusunda sigortalının iyiniyetli ya da kötüniyetli olması bakımından bir ayırım yapmayarak edimlerin iadesine hükmetmiştir. Oysa prim borçlusu olduğunu düşünerek yıllarca primini ödeyen sigortalının bu primlerinin kendisine iade edilmesi sonucu hak sahipliğini yitirmesi durumunda Kurumdan almış olduğu edimleri iade etmesini beklemek uygun görünmemektedir. Bu nedenle sigortalıların almış oldukları aylık, gelir ve ödenekler ile sağlık giderlerinin geri istenebilmesi onların kötü niyetli olmalarına bağlı olup eğer sebepsiz zenginleşenin iadesinin yükümlülüğünü düzenleyen BK m. 63'te öngörülen koşullar oluşmuşsa ve bu anlamda sigortalı iyiniyetli ise Kurum yersiz ödediğini iddia ettiği ödemeleri geri isteyememelidir⁴⁸.

Kurumca yersiz alınan primler bakımından primlerin yanlışlıkla veya haksız bir amaç için ödenmesi ayrımı yapılırken, Kurumun bu primlere dayanarak sigortalılara sağlamış olduğu edimler bakımından ise her hangi bir ayırım yapılmamıştır. Primler gerek haksız bir amaç için ödensin, gerekse hata sonucu ödensin eğer primlerin iadesi sonucu Kurumun sağladığı yar-

dımlar yersiz hale geliyorsa hâlihazırda sunulan edimler durdurulacak ve Kurum önceden yaptığı ödemeleri geri alacaktır. Primlerin iadesinde sigortalının haksız bir amaç taşıyıp taşımadığı ayrımı yapılırken, Kurumun sağladığı edimlerin iadesinde bu ayrımın yapılmaması hiç kuşkusuz bir çelişki oluşturmaktadır⁴⁹. Kaldı ki, 5110 sayılı Kanun'dan önce yürürlükte bulunan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda⁵⁰ yanlış ve yersiz olarak alınan primlerin her durumda ilgililere iade edileceği düzenlenmiş ve primlerin iade edilmesi ile hak kazanma şartları ortadan kalkarsa sadece o anda devam eden edimlerin durdurulacağı, önceden sunulan edimlerin geri alınmayacağı öngörülmüştü (m. 84).

C. KURUM TARAFINDAN YERSİZ YAPILAN ÖDEMELER BAKIMINDAN İYİNİYETİN KORUNMASI

1. Kurum Tarafından Yersiz Yapılan Ödemeler Kavramı

5510 sayılı Kanun'un 96. maddesinde, Kurumca işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara gelir veya aylık almakta olanlara ve bunların hak sahiplerine, genel sağlık sigortalılarına ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilere, fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen bu Kanun kapsamındaki her türlü ödemelerin ilgililerden geri alınacağı düzenlenmiştir. Bu maddenin amacı, Kurum tarafından kanuna aykırı olarak yapılan ödemelerin geri alınması ve ilgililerin Kurum aleyhine sebepsiz zenginleşmelerine engel olunmasıdır⁵¹.

Kurum tarafından yapılan ödemelerin yersiz hale gelmesi çeşitli ihtimallerle ortaya çıkabilir. Bunlardan biri yukarıda yer verilen⁵² ilgililerin yanlış ve yersiz olarak ödemiş oldukları primlerin Kurum bakımından sebepsiz zenginleşme oluşturması nedeniyle iade edilmesi halinde (m.89/III), iade sonucu ilgililerin hak kazanma şartlarını yitirmesi durumudur. Örneğin, yaşlılık aylığına hak kazanmak için gerekli olan prim ödeme gün sayısını tamamlayan bir kimsenin ödemiş olduğu primlerin tamamının veya bir kısmının yanlış ve yersiz olduğu anla-

Haklı bir sebep olmaksızın zenginleşen kimse iyiniyetli ise, bu kişi geri isteme zamanındaki zenginleşme oranında iadeyle yükümlü olacaktır.

şılsa ve bu primler iade edilince kişi için aranan prim ödeme gün sayısı şartı gerçekleşmezse bu halde yaşlılık sigortasından sağlanan yardımlar yersiz hale gelmiş olacaktır. Bunların iadesi de 96. madde hükmüne göre sağlanacaktır.

Kurumun edimlerinin yersiz olarak sağlanmasını sonuçlayan bir diğer ihtimal de ilgililerin kasıtlı veya kusurlu davranışlarının bu ödemelere neden olmasıdır. Bu ihtimalde, hatalı işlemin tespit edildiği tarihten geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler kanuni faizi ile birlikte ilgililerden geri alınacaktır. Kurum tarafından sağlanan edimlerin geri alınabilmesi için ilgililerin, “Kuruma verilen belgelerde gerçeğe aykırı bildirimde bulunması”, “kanunda öngörülen şartlar yerine getirilmediği halde sahte bilgi ve belgelerle sağlık hizmetlerinden diğer haklardan yararlanması ve bu nedenle aylık bağlatması”, “sahte hizmet kazandırmak suretiyle kurum edimlerinden yararlanması”, “boşanma nedeniyle gelir ve aylık bağlandıktan sonra boşandığı eşiyle fiilen birlikte yaşaması”, “gelir ve aylıkların kesilmesi gerektiği halde durumu gizlemesi”, “hak sahipliği bittiği halde tahsilât yapması” gibi davranışları gerçekleştirmesi gerekir⁵³.

Kurum tarafından fazla ve yersiz yapılan ödemeler bakımından nihayet son ihtimal, ödemelerin Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmasıdır. Bu halde de, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla beş yıllık sürede yapılan ödemelerin geri alınacağı düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi bu durum ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışlarının dışında kalan sebepleri oluşturmaktadır. Kanun burada geri alınacak Kurum edimlerini, ilgililerin kasit ve kusurları nedeniyle gerçekleşen yersiz edimlerden farklı olarak son beş yıl içinde sunulan edimlerle sınırlamıştır.

2. Yersiz Yapılan Ödemeler Bakımından İyiniyetin Korunması

İlgililerin iyiniyetinin korunmasının gerektiği nokta yukarıda yer verdiğimiz son ihtimal yani Kurum hatası ile yersiz ve fazla sağlanan edimlerin iadesidir. Herhangi bir kastı ya da kusuru olmayan sigortalıya yapılan ödemelerin, ondan geri istenebilmesi için, sigortalının kötü niyetli olması, başka bir ifadeyle onun yersiz ödemeyi bilmesi ve bilebilecek durumda olması gerekir. Zira açıkça yersiz ödemeyi almak hususunda kastı ve kusuru olan kimsenin iyiniyetinden bahsedilemeyecektir. Örneğin sigortalının ölümünden sonraki dönemde onun ölümünü Kuruma ya da ilgili bankaya bildirmeyip onun ölümünden sonra sigortalının hak etmediği yaşlılık aylığını çeken kişinin iyiniyetli olduğundan söz etmek mümkün değildir⁵⁴. Oysa her hangi bir kastı ya da kusuru yokken Kurum çalışanlarının hatası, dikkatsizliği veya bilgisizliği nedeni ile kendisini sigortalı olmak bakımından hak sahibi sanan kimsenin aldığı edimlerin kanuni faizi ile ondan geri alınabilmesi haklı görülmemektedir⁵⁵.

Kurumun sağladığı edimlerin yersiz olduğunun tespit edilmesi halinde bunların ilgililerinden geri alınması meselesi sebepsiz zenginleşme hükümlerinin bir uygulama alanıdır. Bilindiği gibi, Borçlar Kanunu'nun sebepsiz zenginleşmeden doğan borçlara ilişkin hükümleri, bu hükümlere açıkça atıfta bulunulsun ya da bulunulmasın, ayrıca düzenlenmediği durumlarda, özel hukuk alanındaki sebepsiz zenginleşmelere uygulanacaktır⁵⁶. Kurum ile ilgililer arasındaki yersiz ödemelerin iadesi konusunda da 6183 sayılı Kanun'a⁵⁷ değil, genel hükümlere atıf yapıldığından burada hiç kuşkusuz özel hukuk hükümleri etkili olacaktır⁵⁸.

Kurumca yersiz yapılan ödemeler bakımından sebepsiz zenginleşme, sigortalının yersiz olarak aldığı gelir ve aylıklar sayesinde mal varlığındaki bir artış olabileceği gibi (müsbet zenginleşme); onun, Kurumun sunduğu sağlık hizmetlerinden yararlanması sonucu, malvarlığının azalmasını önlemiş olması (menfi zenginleşme) şeklinde de olabilir. Tüm bu edimlerin hukuki sebebinin yani sigortalının edimlere hak kazanmak için kanunlarda aranan nitelik-

İyiniyetin korunabilmesi için iyiniyeti aranan kimsenin belirli bir zamanda iyiniyetli olması gerekir.

leri gerçekleştirmiş olması şartının yokluğu da sebepsiz zenginleşmenin diğer unsurunu sağlamaktadır. Nihayet Kurumun yersiz veya fazla ödeme yapması Kurum bütçesi bakımından bir azalma yaratırken bu azalma ilgililere yapılan fazla veya yersiz ödeme nedeniyle gerçekleşmektedir.

Borçlar Kanunu'nun 61-66. maddelerinde düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümlerinde yer verildiği üzere⁵⁹, iade borcunun kapsamı zenginleşenin iyiniyetli veya kötü niyetli olmasına göre değişecektir. Buna göre haklı bir sebep olmaksızın zenginleşen kimse iyiniyetli ise, bu kişi geri isteme zamanındaki zenginleşme oranında iadeyle yükümlü olacaktır. Buna karşın zenginleşen kimse kötü niyetli ise; zenginleşme miktarını geri verebileceğini biliyor ise, iade borcu zenginleşmenin tamamını karşılayacaktır (BK. m.63). Bu anlamda, Kurum edimlerinden fazla veya yersiz olarak yararlanan kimse, bu yararlanmasının haklı bir sebebe dayanmadığını biliyorsa ve gerekli dikkat ve özeni gösterdiği halde bilecek durumda ise⁶⁰ kötü niyetli sayılmalıdır.

Durum böyleyken ilk bakışta; sigortalılık hükümlerinin, hak kazanılacak yardım, gelir ve ödeneklerin neler olduğu ve hangi koşullarla bunlar bakımından hak sahipliğinin doğacağı hususlarının kanunlarla belirtildiği bir sistemde, ilgilinin bu kanun hükümlerini bilmemesi ve bilebilecek durumda olmamasının kabul edilemez olduğu düşünülebilir. Ancak sosyal güvenlik hukuku bakımından sınırı bu şekilde çizmek adaletli görülmemektedir. Oldukça karmaşık olan, konunun uzmanlarının bile hata yapabileceği bir mevzuat sisteminde onların bu hataları nedeni ile kendisine sunulan edimlere hak kazandığını düşünen kimsenin aldığı edimlerin, üstelik kanuni faizi ile ondan geri alınması isabetli olmayacaktır. Nitekim Yüksek Mahkeme'nin kanunu bilmemenin mazeret sayılmayacağı kuralından yer yer uzaklaştığını yukarıda belirtmiştik⁶¹.

Konuya ilişkin bir Yargıtay kararı son derece önemlidir. Karara konu olan olaya göre, sigortalı Kuruma yaptığı başvuru ile emekliliğe hak kazanıp kazanmadığını sormuş, bu dilekçesinden iki ay sonra sunduğu bir dilekçede de kendi ismiyle aynı isme sahip kişiye ait görünen Bağ-Kur sigortalılık süresinin kendisine ait olmadığını ifade etmiş ve hizmetlerinin buna göre belirlenmesi talebini yinelemiştir. Kurum ise cevabi yazısında, sigortalının yaşlılık aylığına hak kazandığını, eğer işten ayrılıp yazılı olarak Kuruma başvurursa kendisine yaşlılık aylığı bağlanabileceğini ifade etmiştir. Sigortalı da Kurumun bu çağrısına uyarak 15.02.2006 tarihinde emekli olmuştur. Ancak daha sonra Kurum, aylık bağlanan bu sigortalıya, kendisi ile aynı isme sahip başka bir sigortalının hizmetlerinin mâl edildiğini belirlemiş ve yaşlılık aylığının iptali sonucu 15.02.2006 - 14.04.2007 tarihleri arasındaki dönemde yersiz olarak ödenen miktarın iadesini istemiştir.

10. Daire vermiş olduğu kararında; Kurumun başlıca görevi olan sigortalılık bilgilerini düzenli kayda geçirme ve bunları yürütmek yükümlülüğüne aykırı davrandığını, ayrı kişilere ait sigortalılık sürelerini aynı sicil numarası ile değerlendirdiğini, konu hakkında sigortalıyı bilgilendirip, onun bilgisine başvurma gereğini yerine getirmediğini belirtip, oluşan yanlış işlemlerin sigortalı tarafından fark edilmesini beklemenin kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Yüksek Mahkeme'ye göre, "uzman kuruluşa rağmen sigortalının hataları bilecek durumda olduğunu kabul etmek, hakkaniyete uygun bir yaklaşım olmayacaktır. Tüm bunlar sonucu sigortalının BK. m.63 uyarınca iyiniyetle sebepsiz zenginleşen kişi konumunda değerlendirilmesi ve iade borcunun bu şekilde belirlenmesi" gerekir. Ayrıca Yargıtay günümüz ekonomik koşullarına göre, sigortalının kendisine ödenen yaşlılık aylıklarını tüketerek elden çıkarmak zorunda kalan, günü gününe ve kıtı kıtına geçinen kimselerden olduğunu kabul ederek, özel bir durum tespit edilmedikçe bir iade yükümlülüğünün doğmayacağı sonucuna varmıştır⁶².

Görüldüğü gibi Yargıtay burada Kurum ha-

tası ile kendisine yersiz ve fazla ödeme yapılan ilgililerin iyiniyetli olması halinde iade borcunu oldukça sınırlamakta,⁶³ bu anlamda sigortalının Kurum hatalarını bilebilecek durumda olduğunu kabul etmekten uzaklaşarak, iyiniyetin etkisini önemli ölçüde hissettirmektedir. Kanımca Yüksek Mahkeme'nin verdiği bu karar amaca uygun, yerinde bir karardır.

MK. m. 3 hükmü uyarınca iyiniyetin sağladığı korumadan menfaati olanlar karine olarak iyiniyetli sayılacağından, Kurumun karine olarak iyiniyetli kabul edilen sigortalının iyiniyetli olmadığını yani ilgilinin sigortalı olmak ya da sigorta yardımlarından yararlanmak bakımından hak sahibi olmadığını bildiğini veya hâlin gerekli gösterdiği özeni gösterseydi bilecek durumda olduğunu ispatlaması gerekir⁶⁴. Elbette bu durum her somut olaya göre dürüstlük kuralı da göz önünde tutularak hâkim tarafından tespit edilecektir.

İyiniyetin korunabilmesi için iyiniyeti aranan kimsenin belirli bir zamanda iyiniyetli olması gerekir. MK. m.3'te iyiniyetin ne zaman ve ne kadar süre ile korunacağı belirtilmediğinden; iyiniyeti koruyan özel kanun hükmüne ve somut olaya göre yapılacak bir değerlendirme ile iyiniyetin aranacağı zaman tespit edilebilir. İyiniyet kimi zaman belirli bir anda aranırken, kimi zaman kişinin belirli bir süre iyiniyetli olması gerekir. Kurum yardımlarını hak sahibi olmadığı halde alan kimse, yardımı aldığı sırada iyiniyetli ise, iyiniyet korumasından yararlanacak bir başka deyişle iyiniyetli sebepsiz zenginleşen olacaktır. Ancak bu durum tek başına yeterli değildir. Sigortalının, sebepsiz zenginleşmede iade borcu bakımından bu yardımları elinden çıkardığı anda da iyiniyetli olması gerekecektir⁶⁵.

Kurumca yersiz alınan primlerin iade edilmesi halinde, iade sonucu sigortalının hak kazanma şartlarını yitirmesi durumunda (m.89/III) ise kanımca, sigortalının primlerini ödediği tüm süreçte ve Kurum yardımlarını aldığı dönemde iyiniyetli olması gerekecektir. Zira primlerini öderken iyiniyetli olmayan kimsenin sonradan yardımları aldığı anda iyiniyetli olması beklenemez.

SONUÇ

Türk Sosyal Güvenlik Hukuku mevzuatında iyiniyet kavramına açıkça yer verilmemiş olması, bu kavramın sosyal güvenlik hukukuna tamamen uzak olması sonucunu doğurmamaktadır. Kimi zaman kanun hükmünün amacının ve anlamının yorumlanması ile o hükmün, iyiniyetin korunmasının uygulama alanı içinde yer aldığı sonucuna ulaşılabilir.

Kamu hukuku karakterli sosyal güvenlik hukukunda, zaman zaman Kurumun tek taraflı uygulamaları ile sigortalıların güven ilişkisi içinde devam ettirdikleri sigortalılık statüsünde çeşitli olumsuz sonuçlar doğabilmektedir. Bu sonuçların en önemlilerinden biri, yıllarca sigorta statülerinin herhangi birinden sigortalı olduğu düşüncesi ile Kuruma primlerini ödeyen kimsenin, süreç sonunda mevzuat hükümleri gereği esasen sigorta korumasından yararlanmayacağına anlaşılması ve ödediği primlerinin iadesiyle birlikte Kurum ile ilişkisinin kesilmesidir. Bu sonucun yarattığı rahatsızlık özellikle yargı kararlarında; dürüstlük kuralı ve iyiniyetin korunması ilkesinden yararlanılarak aşılmaya çalışılmaktadır. Elbette bir hükmün iyiniyetin korunmasının uygulama alanına girmesi için, o hükmün iyiniyeti koruyucu bir anlama sahip olması gerekir. Bu nedenle hükümde iyiniyetin korunması bakımından bir açıklık olmasa da kimi zaman dürüstlük kuralı yerine kullanılarak kimi zaman da hükmün yorumlanması yoluyla iyiniyetin korunması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Kuşkusuz aslen genel kural niteliğinde olan dürüstlük kuralının egemen olması gerektiği yerde özel ve istisnai karakterli olan iyiniyetin korunması ilkesinden – o hüküm bakımından düzenlenmemiş olmasına rağmen- bahsetmek isabetli bir yöntem değildir. Ancak kanun hükmünün yorumu iyiniyetin korunmasını gerektiriyorsa burada ilgililerin iyiniyetinin korunması gerekecektir.

Kurum ile sigortalılar arasında süre gelen ilişki içerisinde doğabilecek olumsuz sonuçlardan biri de Kurum tarafından sigortalılara yapılan ödemelerin ve sağlanan yardımların aslen temelsiz olduğunun anlaşılması ve böylece sigortalılar bakımından bir sebepsiz zenginleşmenin meydana gelmesidir. Çoğu zaman

yegâne gelirlerini Kurum tarafından yapılan bu ödemelerin oluşturduğu kimselerden bu edimleri geri isterken ilgililerin subjektif durumlarının dikkate alınması, sosyal devlet ilkesinin bir gereği olmalıdır. Hiç kuşku yok ki, burada korunması gereken, kendi kastı sonucunda oluşturduğu görünüm sonucu, hakkı olmadığını bildiği halde bu sigorta yardımlarını alan kimseler değildir. Korunması gerekenler, Kurum hatası sonucu bir takım edimlerden yararlanıp, somut olayın özelliğine göre bu edimleri almak bakımından hak sahibi olmadıklarını bilmeleri kendilerinden beklenmeyecek olan kişilerdir.

Bu nedenle kanımca, herhangi bir kastı ya da kusuru olmayan sigortalıya yapılan ödemelerin, ondan geri istenebilmesi için sigortalının kötü niyetli olması gerekmektedir. Oldukça karmaşık olan, konunun uzmanı sayılacak Kurum çalışanlarının bile yanıldığı bir sistemde kendisini sigortalı olmak bakımından hak sahibi sanan kimsenin aldığı edimlerin üstelik kanuni faizi ile ondan geri alınması haklı görülmemektedir.

DİPNOTLAR

- 1 (Çevrimiçi) <http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul>, 17 Nisan 2011.
- 2 Kanun No: 4721, RG. 08.12.2001, S. 24607.
- 3 Halil Akkanat, Türk Medeni Hukukunda İyiniyetin Korunması, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2010, s.34; Kemal Oğuzman, Nami Barlas, Medeni Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 16.bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s.222; Mustafa Dural, Suat Sarı, Türk Özel Hukuku, Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri, c.I, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2010, s.190; Hüseyin Hatemi, Medeni Hukuka Giriş, 4. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010, s.178.
- 4 "... durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse(nin) iyiniyet iddiasında bulunamayacağı" şeklindeki MK. 3/2 hükmünden yola çıkarak, kanun koyucunun iyiniyet kavramını bütünüyle subjektif olmaktan çıkardığı yönünde bkz. Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.18; Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.222.
- 5 Rona Serozan, Medeni Hukuk, Genel Bölüm, 2.bs, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008, s.254; Şener Akyol, Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, 2.bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006, s.12; Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.225; Dural, Sarı, Türk Özel Hukuku, s.191; Hasan Erman, Medeni Hukuk Dersleri, 3. bs., İstanbul, Der Yayınları, 2010, s.116.
- 6 Seyfullah Edis, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 6.bs., Ankara, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını, 1997, s.271; Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.225; Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.9.
- 7 Serozan, Medeni Hukuk, s.254; Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.225; Dural, Sarı, Türk Özel Hukuku, s. 191; Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.9.
- 8 Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.273, Bilge Öztan, Medeni Hukukun Temel Kavramları, 34.bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2011, s.187; Serozan, Medeni Hukuk, s.260; Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.227; Erman, Medeni Hukuk, s.116.
- 9 Turgut Akıntürk, Derya Ateş Karaman, Medeni Hukuk, 23.bs., İstanbul, Beta, 2010, s.83.
- 10 Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.280.
- 11 Kanun No: 818, RG. 29.04.1926, S. 359.
- 12 Kanun No: 6762, RG. 09.07.1956, S. 9353.
- 13 Kanun No: 2004, RG. 09.06.1932, S. 2128.
- 14 Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.14.
- 15 Kenan Tunçomağ, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, 5. bs., İstanbul, Beta, 1990, s.176; Can Tuncay, Ömer Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2.bs., İstanbul, Legal, 2009, s.80; Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku, 13. bs., İstanbul, Beta, 2010, s.78; Tankut Centel, "Sosyal Sigortalar", Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin 1996 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, MESS Yayını, 1998, s.249. Devletin hukuki ilişkilere müdahale etmesi sonucunda kamu hukuku - özel hukuk ayrımının giderek anlamını yitirmesi konusunda bkz. Sarper Süzek, İş Hukuku, 4.bs, İstanbul, Beta, 2008, s.40; Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.21.
- 16 Tuncay, Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.84.
- 17 Resul Arslanköylü, "Dürüstlük Kuralının ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkisi", Sicil İş Hukuku Dergisi, S.16, 2009, s.212; Tuncay, Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.84; Güzel, Okur, Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.78; Ali Nazım Sözer, "Sosyal Sigortalar Hukukunun Genel Hükümleri Açısından Yargıtay'ın 1991 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi", Yargıtay'ın İş Hukukuna İlişkin 1991 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, MESS Yayını, 1993, s.184; Centel, 1996 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, s.250.
- 18 Y.HGK, 3.2.2010, E.2010/10-23, K.2010/59, Y.HGK, 28.6.2000, E.2000/21-979; K.2000/1079, Y.21.HD, 9.2.2009, E.2008/4059, K.2009/1674, Y.21.HD, 4.10.1999, E.1999/3835, K.1999/6510, (Çevrimiçi) <http://www.kazanci.com> 21.04.2011; Y.21.HD, 19.04.2010, E.2009/6601, K.2010/4434, Y.21.HD, 15.02.2010, E.2009/1292, K.2010/1355, Y.21.HD, 16.06.2008, E.2007/16797, K.2008/9211, (Çevrimiçi) <http://www.hukukturk.com>, 21.04.2011; Y.21.HD, 27.5.1996, E.1996/2172, K.1996/3076, YKD, S.1, Ocak 1997, s.95; Y.21.HD, 01.10.1996, E.1996/5304, K.1996/5244, YKD, S.3, Mart 1997, s.430.
- 19 Kanun No: 5510, RG.16.06.2006, S. 26200.
- 20 Bundan sonra Kurum olarak adlandırılacaktır.
- 21 Bkz. II. bölüm.
- 22 Dural, Sarı, Türk Özel Hukuku, s.197.
- 23 Akyol, Dürüstlük Kuralı, s.6; aynı yazar, Medeni Hukuka

- Giriş, 2. bs. İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006, s.347; Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.291; Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.234; Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.10; Erman, Medeni Hukuk, s.103; Öztan, Medeni Hukuk, s.174; Dural, Sarı, Türk Özel Hukuku, s.198; Akıntürk, Karaman, Medeni Hukuk, s.92; Hatemi, Medeni Hukuk, s.183; Serozan, Medeni Hukuk, s.268.
- 24 Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.291; Dural, Sarı, Türk Özel Hukuku, s.198; Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.234; Akyol, Dürüstlük Kuralı, s.6; Akıntürk, Karaman, Medeni Hukuk, s.92.
- 25 Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.234; Dural, Sarı, Türk Özel Hukuku, s.198.
- 26 Öztan, Medeni Hukuk, s.173; Serozan ise dürüstlük kuralını şöyle ifade etmektedir; "MK. 2/1 in söylemiyle herkesin haklarını kullanmada ve yükümlülüklerine uymada bağlılık (sadakat) ve güvene (itimada) uygun yolda davranmak zorunda bulunmasının somut anlamıdır." Serozan, Medeni Hukuk, s.266. Serozan'ın bu tanımındaki bağlılık ve güven unsurları sosyal güvenlik hukuku açısından da önem taşımaktadır. Nitekim bu tanım Yargıtay kararlarında da yer almaktadır. Y. 21.HD, 14.02.2006, E.2005/13620, K.2006/1171; Y.10.HD, 20.02.2003, E.2002/10422, K.2003/930, Arslanköylü, "Dürüstlük Kuralının Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkisi", s.211.
- 27 Oğuzman, Barlas, Medeni Hukuk, s.221.
- 28 "Davalının iyiniyetli davrandığı ve Kurumu yanıltmadığı dosyadaki bilgi ve belgelerden açıkça anlaşılmaktadır." Y.10. HD, 02.05.2002, E.2002/3377, K.2002/3839, (Çevrimiçi) <http://www.hukukturk.com>, 30.04.2011.
- 29 bkz. I - A,1.
- 30 Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.11.
- 31 Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.300; Akyol, Dürüstlük Kuralı, s.12.
- 32 Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.12.
- 33 Arslanköylü, "Dürüstlük Kuralının Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkisi", s.212.
- 34 Y.10.HD, 26.12.2005, E.2005/10224, K.2005/13972, (Çevrimiçi), www.hukukturk.com, 03.05.2011.
- 35 Y.10.HD, 27.01.2003, E.2003/10099, K.2003/324, (Çevrimiçi), www.hukukturk.com, 06.05.2011.
- 36 Aynı yönde, Arslanköylü, "Dürüstlük Kuralının Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkisi", s.212.
- 37 Erman, Medeni Hukuk, s.36; Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.184; Serozan, Medeni Hukuk, 115.
- 38 Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.193; Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.274.
- 39 Fazla veya Yersiz Ödemelerin Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, RG. 27.09.2008, S. 27010.
- 40 Güzel, Okur, Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik, s.316; Resul Arslanköylü, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Şerhi, Ankara, Yetkin, 2009, s.1514.
- 41 bkz. II- C
- 42 Doktrinde özel ve istisnai durumların kıyasa kapalı olması gerekçesiyle kıyas yoluna gidilemeyeceğini belirten görüşlerin varlığına karşın, bazı durumlarda iyiniyetin korunmasının kıyas yolu ile sağlanabileceği ifade edilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.193- 196.
- 43 Akkanat, İyiniyetin Korunması, s.194.
- 44 Yersiz ödemeler uygulamada; bir işyerinin hatalı olarak tescil edilip, alınmaması gerektiği halde çalışanlardan prim tahsil edilmesi, işyerinin girdiği tehlike sınıf ve derecesinin yanlış belirlenerek fazla tahsilat yapılması, başka bir sigorta statüsünde olmasına rağmen yanlış bir sigorta statüsü kapsamında prim ödenmesi, primlerin matrahında ve sorumlusunda hata yapılması gibi örneklerle ortaya çıkmaktadır. Ali Nazım Sözer, "Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyet İlkesi ve Yersiz Ödenen Primlerin İadesi", İstanbul Barosu- Galatasaray Üniversitesi İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri Semineri, İstanbul, 2010, Yayımlanmamış Metin, s.2.
- 45 Tunçomağ, Sosyal Güvenlik, s.205; Güzel, Okur, Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.315; Tuncay, Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.176.
- 46 Tuncay, Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.177.
- 47 İlhan Ulsan, İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu, İstanbul, Kazancı, 1984, s.32; Selâhattin Sulhi Tekinay, Sermet Akman, Halûk Burcuoğlu, Atilla Altop, Tekinay, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7.bs., İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1993, s.743.
- 48 Arslanköylü, Şerh, s.1454.
- 49 Sözer, "Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyet İlkesi" s.7.
- 50 Kanun No:506, RG. 29, 30, 31.07.1964, 01.08.1964 – S. 11766- 11779.
- 51 Arslanköylü, Şerh, s.1512.
- 52 bkz. II- B
- 53 bkz. dn. 39'da anılan yönetmelik, m.5 hükmü.
- 54 Y.10.HD, 12.03.2002, E.2002/1401, K.2002/2010, (Çevrimiçi), www.hukukturk.com, 09.05.2011.
- 55 Güzel, Okur, Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.316; Arslanköylü, Dürüstlük Kuralının Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkisi, s.212; aynı yazar, Şerh, s.1514.
- 56 Safa Reisoğlu, Borçlar Hukuku, 21. bs., İstanbul, Beta, 2010, s.260; Rona Serozan, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, c.III, 5.bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009, s.299.
- 57 Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, RG. 28.07.1953, S. 8469.
- 58 Arslanköylü, Şerh, s.1513; Tuncay, Ekmekçi, Sosyal Güvenlik Hukuku, s.84.
- 59 Bu hükümler Türk Borçlar Kanunu'nda (Kanun No: 6098, RG. 04.02.2011, S. 27836) 77 - 82. maddelere karşılık gelmektedir.
- 60 Reisoğlu, Borçlar Hukuku, s.274; Tekinay, Akman, Burcuoğlu, Altop, Borçlar Hukuku s.752; Serozan, Haksız Zenginleşme, s.371.

- 61 bkz. dn.35te anılan karar.
- 62 Y.10. HD, 20.10.2009, E.2009/11103, K.2009/15867, Ömer Ekmekçi, “Yargıtay’ın Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin 2009 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 2010 Yılı Toplantısı, İstanbul, 2010. (Yayınlanmamış Metin) s.45.
- 63 Yargıtay’ın kıtı kıtına geçinen sigortalıların iade borcu bakımından benzer kararları için, Y.10 HD, 30.05.2006, E.2006/1068, K.2006/7772; Y.10.HD, 14.04.2005, E.2005/3190, K.2005/4057; (Çevrimiçi), www.hukukturk.com, 09.05.2011; Y.10.HD, 08.03.2004, E. 2003/9074, K.2004/1627; Y.10.HD, 10.03.2003, E.2003/1057, K.2003/1710, (Çevrimiçi), www.kazanci.com , 09.05.2011.
- 64 “...Yaşlılık aylığının tam, sürekli iş göremezlik gelirinini yarıya indirilerek ödenmesi gerekirken (...) hem yaşlılık aylığının hem de sürekli iş göremezlik gelirinini tam olarak ödendiği (...) davacının, iyiniyetli olduğunun kabulü asıldır. Davacının kötüniyetli olmadığı ve Kurumu yanıltmadığı dava dosyasındaki bilgi ve belgelerden açıkça anlaşılmaktadır. Kaldı ki, Davalı Kurumca davacının kötüniyetli olduğu iddia ve ispat edilmemiştir.(...) O halde davacının bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul edilmeli ve hüküm bozulmalıdır” Y.10.HD, 08.04.2002, E.2002/2717, K.2002/3160; benzer bir karar için, Y.10.HD, 02.05.2002, E.2002/3377, K.2002/383, (Çevrimiçi), www.hukukturk.com, 09.05.2011.
- 65 Edis, Medeni Hukuka Giriş, s.278.

KAYNAKLAR

- Akıntürk, Turgut, Karaman, Derya Ateş: Medeni Hukuk, 23.bs., İstanbul, Beta, 2010.
- Akkanat, Halil: Türk Medeni Hukukunda İyiniyetin Korunması, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2010 (İyiniyetin Korunması).
- Akyol, Şener: Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, 2.bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006 (Dürüstlük Kuralı).
- Akyol, Şener: Medeni Hukuka Giriş, Prof. Dr. Bülent Köprülünün Anısına Armağan, 2. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2006.
- Arslanköylü, Resul: “Dürüstlük Kuralının ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağının Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkisi”, Sicil İş Hukuku Dergisi, S.16, 2009, (203-214) (Dürüstlük Kuralının Sosyal Güvenlik Hukukuna Etkisi).
- Arslanköylü, Resul: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Şerhi, Ankara, Yetkin, 2009 (Şerh).
- Centel, Tankut: “Sosyal Sigortalar”, Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin 1996 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, MESS Yayını, 1998, (249-273) (1996 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi).
- Dural, Mustafa, Sarı, Suat: Türk Özel Hukuku, Temel Kavramlar ve Medeni Kanununun Başlangıç Hükümleri, c.I, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2010 (Türk Özel Hukuku).
- Edis, Seyfullah: Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 6.bs., Ankara, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını, 1997 (Medeni Hukuka Giriş).
- Ekmekçi, Ömer: “Yargıtay’ın Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin 2009 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi 2010 Yılı Toplantısı, İstanbul, 2010 (Yayınlanmamış Metin).
- Erman, Hasan: Medeni Hukuk Dersleri, 3. bs., İstanbul, Der Yayınları, 2010 (Medeni Hukuk).
- Güzel, Ali, Okur, Ali Rıza, Caniklioğlu, Nurşen: Sosyal Güvenlik Hukuku, 13. bs., İstanbul, Beta, 2010 (Sosyal Güvenlik Hukuku).
- Hatemi, Hüseyin: Medeni Hukuka Giriş, 4. bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010 (Medeni Hukuk).
- Oğuzman, Kemal, Barlas, Nami: Medeni Hukuk, Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 16.bs., İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2010 (Medeni Hukuk).
- Öztan, Bilge: Medeni Hukukun Temel Kavramları, 34.bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2011 (Medeni Hukuk).
- Reisoğlu, Safa: Borçlar Hukuku, 21. bs., İstanbul, Beta, 2010.
- Serozan, Rona: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, c.III, 5.bs., İstanbul, Filiz Kitabevi, 2009 (Haksız Zenginleşme).
- Serozan, Rona: Medeni Hukuk, Genel Bölüm, 2.bs, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2008 (Medeni Hukuk).
- Sözer, Ali Nazım: “Sosyal Sigortalar Hukukunun Genel Hükümleri Açısından Yargıtay’ın 1991 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, Yargıtay’ın İş Hukukuna İlişkin 1991 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi, İstanbul, MESS Yayını, 1993, (161-185) (1991 yılı Kararlarının Değerlendirilmesi).
- Sözer, Ali Nazım: “Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyet İlkesi ve Yersiz Ödenen Primlerin İadesi”, İstanbul Barosu- Galatasaray Üniversitesi İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri Semineri, İstanbul, 2010, Yayınlanmamış Metin (Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyet).
- Süzek, Sarper: İş Hukuku, 4.bs., İstanbul, Beta, 2008.
- Tekinay, Selâhattin Sulhi, Akman, Sermet, Burcuoğlu, Halûk, Altop, Atillâ: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7.bs., İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1993 (Borçlar Hukuku).
- Tuncay, Can, Ekmekçi, Ömer: Sosyal Güvenlik Hukukunun Esasları, 2.bs., İstanbul, Legal, 2009 (Sosyal Güvenlik Hukuku).
- Tunçomağ, Kenan: Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, 5. bs., İstanbul, Beta, 1990 (Sosyal Güvenlik).
- Ulsan, İlhan: İyiniyetli Sebepsiz Zenginleşmenin İade Borcunun Sınırlanması Sorunu, İstanbul, Kazancı, 1984.
- <http://www.hukukturk.com>.
- <http://www.kazanci.com>.
- <http://www.tdk.gov.tr>.